

Väsby kyrkogårdsmur

Väsby socken, Höganäs kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan/2023
Carita Melchert

Titel: Väsby kyrkogårdsmur
Författare: Carita Melchert
Kulturmiljörapport: 2023:15
Foto: Carita Melchert, Kulturen och Dennis Isacsson, Mur & Byggtjänst Österlen AB

Omslagsbild: Väsby kyrkogårdsmur i kvarter 1
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Administrativa uppgifter	2
Sammanfattning av utförda arbeten	2
Material.....	2
Åtgärdsbehov och antikvarisk målsättning	2
Historik (med relevans för åtgärderna).....	3
Utförda åtgärder	3
lakttagelser som gjorts under arbetet.....	4
Avvikelser från tillståndsgivna/beslutade handlingar	4
Övriga handlingar med relevans för ärendet	5
Kulturhistorisk bedömning av arbetet.....	5
Bilder	6
Före åtgärder.....	7
Under arbete.....	10
Efter åtgärder.....	18

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: Dnr 15554-2023

Beslutsdatum: 2023-06-12

Kommun: Höganäs

Fastighet: Väsby 12:42 och 32:1

Åtgärdsförslag: Mur & Byggtjänst Österlen AB, Sälshög, 2023-05-03

Beställare/byggherre: Svenska kyrkan Kulla pastorat

Kontaktpersoner Kulla pastorat: Mikael Håkansson, kyrkogårdsförman med fastighetsansvar. Eva-Marie Nilsson, kyrkokamrer.

Entreprenör: Mur & Byggtjänst Österlen AB, Dennis Isacsson

Antikvarisk medverkan, rapportens författare: Kulturen, Carita Melchert

Byggnadstid: 2023-07-24 – 2023-08-11

Sammanfattning av utförda arbeten

Den skadade delen av muren i kvarter 1 plockades ner i en längd om cirka 4,5 meter. Muren återuppfördes med befintliga stenar, murades, fogades och täcktes med röda enkupiga tegelpannor lika befintliga. I muren har satts armeringsjärn för att hålla ihop båda mursidorna, järnen är inte synliga.

Material

Armeringsjärn

Återvunna tegelpannor Fredriksholm Hilleröd tegelverk G 1959

Bruk till samtliga arbeten är från Bösarps Grus och Torrbruk, Skurup

Grund: Finbetong

Uppfyllnad: Hydrauliskt kalkbruk grov 0 – 4 mm, NHL 3,5.

Fog yttersta skikt: Hydrauliskt kalkbruk fin 0 - 2 mm, NHL 3,5

Åtgärdsbehov och antikvarisk målsättning

Delar av kyrkogårdens mur mot norr hade rasat, en sträcka om cirka 4,5 meter, och behövde återställas. Muren lutade kraftigt utåt, cirka 40 – 50 cm, bland annat på grund av rötterna till stora träd. Det var i huvudsak utsidan (mot grannfastigheten) av muren som rasat medan insidan (mot kyrkogården) stod intakt förutom en sten i murens övre del som rasat ur. Aktuellt parti hör till kyrkogårdens äldsta mursträckning. Olika delar av muren runt kyrkan innehåller små öppningar och rester av äldre

gravstenar, varför det var viktigt att stenar och murverk i det aktuella murpartiet dokumenteras vid nedmontering. Målsättning för återställande innebar att muren ska uppföras likt befintligt och med befintlig sten som återläggs i ungefärligt befintligt läge, men med förstärkning med dold armering.

Tillstånd söktes för ingrepp i fornlämning i samband med restaureringen av kyrkogårdsmuren. Länsstyrelsen meddelade att det planerade arbetet inom fastigheterna inte berör någon känd fornlämning. Därför krävs inget tillstånd enligt 2 kap kulturmiljölagen och det finns inga hinder ur fornlämningssynpunkt att genomföra arbetet. Länsstyrelsen upplyste om anmälningsplikten rörande fornlämningar. Påträffas fornlämning vid genomförandet ska arbetet avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas enligt 2 kap 10 § kulturmiljölagen.

Historik (med relevans för åtgärderna)

Väsby kyrkogård har troligen anlagts i samband med att kyrkan uppfördes kring år 1200. Kyrkogården omgärdas i dag av mur mot norr, väster och söder. Mot öster finns häckar. Muren är av varierande karaktär och ålder. Den äldsta muren mot väster utgörs av en fogad gråstensmur. Fogningen har varit vitkalkad. Innanför muren finns planterat delar av en trädkrans. Mot väster och vid det aktuella murpartiet består träden av hästkastanjer.

Det aktuella murpartiet på kyrkogårdens nordvästra hörn vid kvarter 1 hör till kyrkogårdens äldsta. Det finns dock inga uppgifter om mer exakt ålder och nuvarande läggningsteknik verkar vara sentida. Muren består av fogad gråsten lagd i skalmursteknik och är täckt med röda enkupiga falsade tegelpannor lagda i bruk på ett till två skift med tegelsten.

Utförda åtgärder

Det aktuella murpartiet plockades ner i en längd om ungefär 4,5 meter. Grundstenarna rubbades inte och trädrötter påverkades inte synligt. De nerplockade stenarna sorterades så att de stenar som var mot utsidorna sattes för sig och uppfyllnadssten och skärv för sig. Tegelpannorna var satta i hårt bruk varför merparten gick sönder, flera var också sönder före arbetet inleddes.

Mellan grundstenarna lades finbetong för att stabilisera upp botten. Stenar som plockats ner återplacerades ungefär på samma plats, med samma sida utåt som före åtgärderna, och kilades med befintlig skärv. Utsidan som rasat visste man dock inte hur stenarna varit placerade före raset. I muren fylldes åter upp med befintlig sten och skärv samt söndriga tegelpannor, både befintliga tegelpannor som fanns i muren och skärv av de tegelpannor som fanns på muren men som gick sönder. I muren sattes även förbindning av yttre och inre stenar med 8 mm armeringsjärn som borrhats ner i stenarna. Armeringsjärnen är inte behandlade och inte synliga. Under arbetet diskuterades möjligheten att använda rostfri armering. Denna går dock inte att böja på samma sätt som armeringsjärn varför det inte var möjligt att använda rostfri armering. Armeringsjärnen är inmurade varför de inte kommer att rosta

inom lång framtid. Mellan stenarna fogades. Fogen drogs för hand slät en liten bit ut på stenarna, lika som anslutande murpartier och med noggrannhet att det inte bildas fickor där vatten kan tränga in.

Tegelstenar på krönet lades åter lika som före åtgärderna. Tegelstenar som var sönder ersattes med återvunna motsvarade i samma storlek och färg, ungefär fem stycken tegelstenar ersattes. Röda enkupiga tegelpannor lades i bruksbädd på krönet. Krönet sluttar inåt lika som övriga delar av muren.

Muren har rätats upp i möjligaste mån men var inte möjligt att göras helt rak vertikalt eftersom anslutande delar av muren lutar utåt. Det ommurade partiet är nu stabilt. Fogen på anslutande murpartier har fragment av vitkalkning, men kalkningen är kraftigt vittrad och intrycket av fogen är i huvudsak som omålad. Fogen på det aktuella murpartiet har inte strukits med kalkfärg i nuläget i syfte att utseendemässigt smälta in med anslutande mur. Gravplatser och gravvårdar i anslutning till muren har inte påverkats eller skadats.

Iakttagelser som gjorts under arbetet

Det fanns inga synliga skarvar i kyrkogårdsmuren förutom att täckpannorna öster om den rasade delen består av munk- och nunnepannor, medan övriga delar av muren är täckt med enkupiga röda eller gula tegelpannor av varierade fabrikat. Det aktuella murpartiet var täckt med enkupiga falsade röda takpannor av fabrikat Fredriksholm Hilleröd tegelverk G 1959. Det fanns inte någon glugg eller något i uppbyggnaden som tyder på att det funnits någon öppning i denna del av muren.

Inga bearbetade stenar eller gravstenar påträffades i muren. De befintliga stenarna är natursten dels av rund form dels till stor del naturligt spräckt sten. Inga borrhål efter klyvning påträffades. Stenarna bedöms vara i huvudsak granitisk grå och röd sten, åtminstone en av sandsten och en mindre sten som liknar obearbetad flinta eller grå sandsten.

Muren är en skalmur med natursten på in- och utsida och mellanrummet är fyllt med spill av små stenar, tegelskärv, takpanneskärv och bruk. Mot väster fanns vitt kalkbruk, eventuellt blandat med lera. Mot öster var det hårdare bruk som av allt att döma härrör från en tidigare lagning av muren. Det östra lagade partiet är precis intill en stor kastanj, vars rötter troligt under en längre tid påverkat muren, varför det sannolikt även tidigare utförts reparationer. Mot väster fanns skärv av svartglaserat taktegel, vilket bedöms som förhållandevis sentida. På utsidan av muren är krönet murat med tegelstenar i syfte att få fall in mot kyrkogården. Tegelstenarna är handslagna, dels röda dels rödbruna hårdbrända. De har formatet ungefär 260 x 130 mm x 80 mm.

Avvikelser från tillståndsgivna/beslutade handlingar

Inga avvikelser.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Anslutande murpartier har behov av underhåll. Särskilt mot väster lutar muren utåt.

Kulturhistorisk bedömning av arbetet

Åtgärdsförslagets intentioner har följts och arbete har utförts med god kulturhistorisk kännedom. I och med att muren renoverats bedöms förutsättningar för dess långsiktiga bevarade vara bättre. Murens karaktär har inte ändrats och kyrkogårdsmiljön kan fortsättningsvis upplevas med en helt omgärdande mur. Karaktären bedöms bevarad i och med att befintliga stenar återanvänts och fogats samt då avtäckningen inte har ändrats. Sammantaget bedöms arbetet väl utfört med hänsyn till miljöns kulturhistoriska värden.

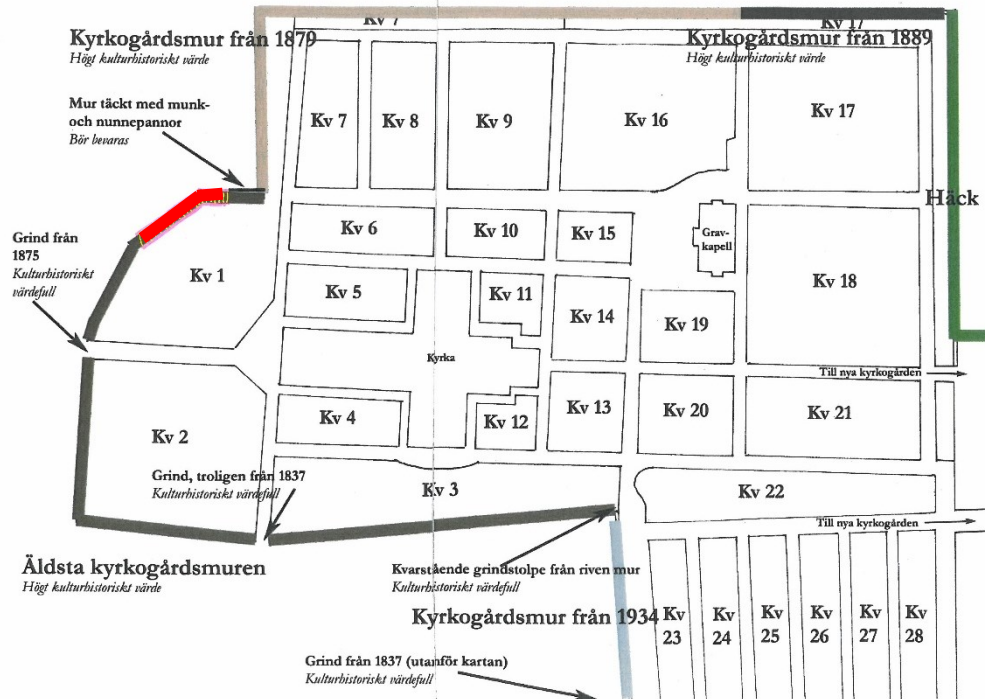
Bilder

Väsby kyrkogård. Vård- och underhållsplan

Väsby kyrkogård. Vård- och underhållsplan

BILAGA 3

Inhägnad av kulturhistoriskt värde

98

Rasby Text & Kulturmiljö

Rasby Text & Kulturmiljö

99

Det aktuella murpartiets ungefärliga omfattning markerat med rött på kyrkogårdskartan. Karta ur kyrkogårdens vård- och underhållsplan.

Före åtgärder

Det aktuella murpartiet sett från kyrkogården. Endast ett litet hål (markerat med pil) var synligt från kyrkogården.

Den norra muren och vy mot det aktuella partiet som börjar ungefär vid belysningsstolpen och mot trädet. Till vänster i bild en av de gluggar som finns i muren.

Det aktuella murpartiet sett från kyrkogården.

Den norra muren och vy mot det aktuella partiet bakom trädet.

Det aktuella murpartiet, utsidan som rasat mot grannfastigheten. Här uppstöttat så att ytterligare delar inte ska rasa.

Det aktuella murparitet, utsidan som rasat. Notera tegelstenarna i krönet.

Under arbete

Nedplockning av muren har påbörjats, sett från kyrkogården.

Murparitet när nedplockning påbörjats. På bilden ser man hur muren i det aktuella partiet lutar utåt.

Murkonstruktionen mot väster (samma vy som på bilden ovan).

Murkonstruktionen sedd mot öster.

Murens utsida innan den plockats ner i slutgiltig omfattning.

Murparitet under nedplockning. Pilen visar på en flat obearbetad sandsten.

*Vänster: Takpannor som fanns på det aktuella murparitet. Fredriksholm Hilleröd tegelverk, G 1959.
Höger: Återvunna takpannor av samma fabrikat lades på det ommurade partiet.*

Vänster: Muren mot väster så långt som den plockades ner. Höger: Stenar och skärv tillvaratagna.

Vänster: Grundstenar rubbades inte, bruk läggs mellan stenarna för att stabilisera. Höger: Muren under uppmurning, armeringsjärn (markerade med pilar) satta för att hålla ihop stenarna.

Armeringsjärn håller ihop murens stenar i utsida och insida. Bilden är tagen uppifrån.

Muren under återuppbyggnad, insidan mot kyrkogården.

Muren under återuppbyggnad, utsidan mot grannfastigheten.

Muren under återuppförande.

Efter åtgärder

Det aktuella murpartiet, ungefär mellan belysningsstolpen och trädet, sett från väster.

Det aktuella murpartiet, insidan mot kyrkogården.

Det aktuella murparitet, utsidan mot grannfastigheten. Fogen var ännu fuktig vid fotograferingstillfället varför den grå färgen på bruket ännu skiftar.

Det aktuella murparitet, utsidan mot grannfastigheten.

Avtäckning med tegelpannor. Längst till höger i bild anslutande munk- och nunnepannor.

Muren sedd från kvarter 1.